

วิเคราะห์พัฒนาการประเพณีจุลกฐินในจังหวัดลำพูน
AN ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF JULAKATHIN TRADITION
IN LAMPHUN PROVINCE

พระสมุห์ณัฐรูปภัทรณ์ กิตติญาณ (บวรวัชรวรกุล) Phrasamu Nattapaphat Kittiyano
(Bawornwatcharaworakul)

พระมหาอินทร์วงศ์ อิสสรภาณี, ดร. Phramaha Inthawong Issarabhāṇī

พัลลภ หารุคำจา Panlob Harukhamja

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Lamphun Buddhist College

rabbitajen@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องวิเคราะห์พัฒนาการประเพณีจุลกฐินในจังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์
1. เพื่อศึกษาจุลกฐินในพระพุทธศาสนา 2. เพื่อศึกษาประเพณีการทอดจุลกฐินในจังหวัดลำพูน 3.
เพื่อวิเคราะห์ประเพณีจุลกฐินในจังหวัดลำพูน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ
ชั้นทุติยภูมิ และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 16 รูป/คน ผลการวิจัย
พบว่า 1. จุลกฐินในพระพุทธศาสนา คือ กฐินเร่งด่วนที่พระพุทธเจ้าทรงเห็นด้วยพระพุทธานุญาตว่า พระ
อรุณธรมีจีวรอันเก่าและขาด พระองค์จึงสั่งให้พระสงฆ์พร้อมคฤหัสถ์ทั้งหลายต่างออกช่วยหาผ้า
บังสุกุลตามที่ต่างๆ เพื่อนำมาเย็บทำจีวรให้ทันเวลาในช่วงวันสิ้นสุดของเทศกาลกฐินในสมัยนั้น และ
สอดคล้องกับตำนานเชียงตุง คือ มีพระเถระผู้เป็นอรหันต์ได้บำเพ็ญสมาบัติเกือบจะล่วงพ้นเวลา
กำหนดแห่งวันถวายทานผ้ากฐิน และเทพธิดาเกรงว่า พระเถระจะไม่มีโอกาสรับกฐิน จึงได้แปลงกาย
เป็นมนุษย์ และเนรมิตสวนฝ้ายกลางป่า พร้อมประกาศให้มนุษย์ และเทวดาทั้งหลายมาช่วยกันเย็บผ้า
กฐินจนสำเร็จทันเวลา ซึ่งหลักฐานทั้ง 2 เรื่องจึงอาจเป็นเค้าโครงตัวอย่างของการถวายทานผ้าจีวรใน
รูปแบบจุลกฐินขึ้นมาจนถึงทุกวันนี้ 2. ประเพณีการทอดจุลกฐินในจังหวัดลำพูน พบว่า จังหวัดลำพูน
ยังไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดว่า วัดใดเป็นผู้ริเริ่มการจัดประเพณี แต่ในปัจจุบันได้พบว่า วัดที่ได้มีการจัด
ประเพณีจุลกฐินขึ้นอยู่เป็นประจำทุกๆ ปี ก็คือ วัดหนองเรือ วัดป่าบุก วัดหนองเจดีย์ และวัดสันป่า
ยางหลวง โดยมีการจัดพิธีอยู่ 2 วัน คือ วันเย็บทอผ้าจุลกฐิน วันถวายผ้าจุลกฐินให้กับพระสงฆ์ผู้จำ

พรรษาอยู่ในวัดแห่งนั้น 3.การวิเคราะห์ประเพณีจุลกฐินในจังหวัดลำพูน พบว่า 1) คุณค่าด้านศาสนา คือ กลุ่มผู้สูงอายุจะเป็นบุคคลต้นแบบที่คอยช่วยแนะนำสั่งสอนให้บุตรหลานได้เข้าใจถึงอันิสสการ ทอดถวายผ้าจุลกฐินเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ 2) คุณค่าด้านสังคม คือ ได้เห็นภูมิปัญญาของ บรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดไว้ให้กับบุคคลรุ่นหลังได้เห็นถึงความมีน้ำใจ ความเสียสละ และการมีส่วนร่วม ของบุคคลในชุมชน 3) คุณค่าด้านวัฒนธรรมประเพณี คือ การเป็นสืบสานวัฒนธรรมการทอผ้า พื้นเมือง นอกจากนี้ยังมีศิลปะอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ขบวนแห่องค์กฐินที่ต้องมีการแสดงศิลปะ พื้นบ้านทำให้เยาวชนได้เกิดการเรียนรู้ในวัฒนธรรมที่งดงาม 4) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ คือ เป็นการเพิ่ม มูลค่าด้วยการแปรรูปผ้าให้เป็นผืนผ้าที่มีมูลค่าสูงขึ้น และสร้างรายได้ที่มากขึ้นนับได้ว่าเป็นการ ส่งเสริมระบบเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานของชุมชน

คำสำคัญ : พัฒนาการ, ประเพณีจุลกฐิน, จังหวัดลำพูน.

Abstract

A research study on analyzing the development of Julakathin tradition in Lamphun Province has 3 objectives: 1. To study Julakathin tradition in Buddhism. 2. To study the tradition of Julakathin in Lamphun Province. 3. To analyze the Julakathin tradition in Lamphun Province. It is a qualitative research, study from primary and secondary documents, and in-depth interviews from a group of 16 key information/persons.

The results showed that the Royal Kathina in Buddhism is the urgent Kathina that the Lord Buddha saw with the Buddha's vision that Phra Anuruddha has an old and torn robe. He therefore ordered all the monks and laymen to help find the retinue in various places to be sewn to make robes in time during the last day of the Kathin festival in those days. And in accordance with the legend of Keng Tung, that is, there is an elder monk who has practiced asceticism almost past the specified time of offering Kathina robes. The goddess is afraid that the elder monk will not have the opportunity to receive Kathina, therefore transformed into a human body and created a cotton plantation in the middle of the forest, announce to humans

and all the angels came to help sew the Kathin robes until it was completed on time. The evidence of both stories may be an example of an outline of the offering of monk robes in the form of Julakathin to the present day.

Tradition of Julakth in Lamphun Province found that Lamphun Province has no clear evidence that which temple initiated the tradition. But at present, it has been found the temples where the Julakathin tradition is held every year are Wat Nong Ruea, Wat Pa Buk, Wat Nong Chedi and Wat San Pa Yang Luang. The ceremony was held for 2 days, namely the day of weaving Julakathin and the day of offering the Julakathin cloth to the monks who stay in that temple.

An analysis of Julakathin tradition in Lamphun found that 1) Religious value, i.e. the elderly group will be role models who help teach their children to understand the virtue of offering the Julakathin cloth as a spiritual anchor; 2) Society: seeing the wisdom of the ancestors that have been transferred to the next generation, seeing the generosity, sacrifice, and participation of people in the community; 3) Tradition: weaving the local textile. There are also other arts such as the Kathin procession that requires folk art performances allows young people to learn in a good culture; 4) Economic value is to add value by processing cotton into higher-value fabrics and generate more income, which can be regarded as promoting the basic economic system of the community.

Keywords : DEVELOPMENT, JULAKATHIN TRADITION, LAMPHUN PROVINCE.

บทนำ

เมื่อย้อนกลับไปตั้งแต่อดีต จนมาถึงปัจจุบันนี้แล้วประเทศไทยของเราได้มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ซึ่งชาวไทยส่วนใหญ่ก็ได้มีเลื่อมใสศรัทธาในบิณฑบาตพระพุทธศาสนาโดยตลอดจึงทำให้วิถีชีวิตของคนไทยมีความผูกพันใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น หากมองถึงลักษณะของโครงสร้างในสังคมไทยทางด้านต่างๆ แล้วนั้นไม่ว่าจะเป็นทางด้านภาษาด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปวัฒนธรรมล้วนแล้วแต่มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาอย่างสิ้นเชิง โดยในด้าน

วัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นวิถีชีวิตของคนไทย ล้วนผูกพันผสมผสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา จึงทำให้พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทย จนสามารถกลมกลืนให้พุทธศาสนิกชนมีความเมตตา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่รักสงบและมีความเสียสละ แม้ว่าในปัจจุบันสังคมไทยมีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก จนทำให้คนในสังคมไทยเห็นคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนาน้อยลง แต่วัดก็ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในชุมชนอย่างแนบแน่น และยังเป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรมทางสังคมด้านต่างๆ ภายในชุมชนจึงทำให้วัดและชุมชนเกื้อกูลกันอย่างแน่นแฟ้นมาด้วยดีตลอดเวลา (พระมหาสมชาติ นนทรมณีโก. 2549 : 1)

ดินแดนในทางภาคเหนือของประเทศไทย หรือที่เรียกว่า ดินแดนล้านนานั้น พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองอย่างมาก ซึ่งพระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแพร่สู่ดินแดนล้านนาครั้งแรกเมื่อพระนางจามเทวีย้ายมาจากแคว้นละโว้สู่แคว้นหริภุญชัย เมื่อ พ.ศ. 1226 เป็นต้น มาจวบจนมาถึงสมัยในพญาติโลกราชภิกษุชาวล้านนาในสมัยนั้นก็มีความเชี่ยวชาญในภาษาบาลี และล้านนาเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังมีการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างละเอียดลึกซึ้ง จนเป็นเหตุให้เกิดการทำสังคยานาขึ้นที่ดินแดนแห่งล้านนา ณ วัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) ในปี พ.ศ.2020 โดยถือได้ว่าเป็นการจัดทำสังคยานาพระไตรปิฎกครั้งที่ 8 ของโลก และได้เป็นครั้งแรกในประเทศไทยของเรา โดยมีการทำในเขตพื้นที่ของทางล้านนา (อุดม รุ่งเรืองศรี. 2542 : 156) และในแดนดินล้านนานั้นได้มีการเกิดขึ้นของตำรา หนังสือ วรรณกรรม ชาดกต่างๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับมรดกศิลปวัฒนธรรมทางประเพณีของล้านนาที่ได้ปรากฏอยู่จนถึงทุกวันนี้จะสังเกตเห็นได้ว่า ล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ซึ่งถ้าหากเราต้องการที่จะทำความเข้าใจในเรื่องราวทางสังคม และศิลปวัฒนธรรมประเพณีของล้านนาให้อย่างชัดเจนถ่องแท้แล้ว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษา และทำความเข้าใจถึงประวัติความเป็นมาศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ปรากฏในดินแดนล้านนาสิ่งที่พบหนึ่งในศิลปวัฒนธรรมประเพณีทางล้านนานั้นก็คือ ประเพณีการทอดกฐิน โดยคำว่า กฐิน หมายถึง ไผ่สะดึงที่เป็นแม่แบบสำหรับทำจีวรในสมัยโบราณ ซึ่งเป็นผ้าที่ถูกเย็บสำเร็จจากกฐิน หรือไผ่สะดึงเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงถูกเรียกว่า ผ้ากฐิน และวัดในทางล้านนาแต่ละปีนั้นก็จะมีการจัดประเพณีการทอดกฐินอยู่เป็นประจำทุกๆ ปี ตามพระบรมพุทธานุญาตจำกัดเวลาไว้ว่าต้องถวายภายในระยะเวลา ๑ เดือนนับแต่วันออกพรรษาเป็นต้นไป (หลวงวิจิตรวาทการ. 2479 : 26-29) ตามเรื่องเล่าไว้ในคัมภีร์พระวินัยปิฎก กฐินขันธกะว่า พระพุทธเจ้าทรงยกเป็นเหตุ และมีพระพุทธานุญาตให้

พระภิกษุผู้จำพรรษาครบถ้วนแล้วรณากฐินได้ ซึ่งการลาด หรือทาบาผาลงไปกับกรอบไม้แม่แบบเพื่อตัดเย็บย้อมทำเป็นจีวรผืนใดผืนหนึ่ง และเมื่อรณากฐินแล้วจะได้รับอานิสงส์บางข้อตามพระวินัยต่อไป (วิ.ม. (ไทย) 7/187/306) และในบ้างวัดของทางล้านนาก็จะมีการจัดประเพณีการทอดกฐินในรูปแบบจุลกฐินขึ้น

จุลกฐินคือ การทอดกฐินที่ต้องทำด้วยความรีบด่วน โดยต้องอาศัยความสามัคคีของผู้ศรัทธาจำนวนมากเพื่อผลิตผ้าไตรจีวรให้สำเร็จด้วยมือภายในวันเดียวกล่าวคือ ต้องเริ่มตั้งแต่เก็บผ้ายัดเย็บ ย้อม และถวายเป็นพระสงฆ์รณากฐินให้เสร็จภายในเวลาเช้าวันหนึ่งจนถึงย่ำรุ่งของอีกวันหนึ่ง ดังนั้นโบราณจึงนับถือกันว่าในการทำจุลกฐินมีอานิสงส์มาก เพราะต้องใช้ความอุตสาหพยายามมากกว่า กฐินแบบธรรมดาภายในระยะเวลาอันจำกัด (ชุกสัน อุ่นวิจิตร. 2553 : 47) ซึ่งจุลกฐินในสังคมล้านนาเป็นเรื่องที่ยังไม่มีหลักฐานข้อมูลที่ชัดเจนเท่าที่ควรทราบเพียงแต่ว่า จุลกฐินในสังคมล้านนามีเค้าโครงมาจากตำนานของเชียงตุงเรื่องราวคล้ายกันกับเรื่องการถวายเป็นพระอนุรุธเถระ ซึ่งกล่าวว่า มีพระเถระผู้เป็นอรหันต์ซึ่งในพรรษาหนึ่งท่านได้บำเพ็ญสมาบัติจนจะล่วงพ้นเวลาแห่งกฐิน คือ เหลือเวลาอีกเพียงหนึ่งวันที่จะหมด เทพธิดาผู้เคยเกิดเป็นภรรยาของท่านเกรงว่าพระเถระจะไม่มีโอกาสรับผ้ากฐิน จึงได้แปลงกายเป็นมนุษย์ เนรมิตสวนผ้ายืนกลางป่า พร้อมทั้งป่าวประกาศให้มนุษย์ และเทวดามาช่วยกันถักทอเย็บย้อมผ้ากฐินจีวรนี้ขึ้นจนแล้วเสร็จพร้อมถวายเป็นในเวลา 1 วัน โดยต้องอาศัยความสามัคคีของผู้ศรัทธาจำนวนมากจึงจะสำเร็จเนื่องจากมีระยะเวลาที่จำกัดจึงพบว่า มีวัดเพียงบางส่วนเท่านั้นในเขตทางล้านนาของจังหวัดลำพูนที่ต้องการจะอนุรักษ์ประเพณีอันงดงามเอาไว้ (พระกรวุฒิ ธมมทสสี. 2558 : 2-3) ยกตัวอย่างเช่น 1) วัดหนองเรือ ต.หนองหาน อ.เมืองลำพูน จ.ลำพูน 2) วัดป่าบุก ต.แม่แรง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน 3) วัดหนองเจดีย์ ต.นครเจดีย์ อ.ป่าซาง จ.ลำพูน และ 4) วัดสันปายางหลวง ต.ในเมือง อ.เมืองลำพูน จ.ลำพูน ได้เป็นวัดในส่วนหนึ่งของทางภาคเหนือ จังหวัดลำพูนที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีการทอดถวายจุลกฐินอยู่เป็นประจำทุกๆ ปี

ประเด็นปัญหาที่พบของประเพณี และวัฒนธรรมเก่าแก่ที่บรรพบุรุษได้ทำการสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณล้านนานั้นปัจจุบันนี้อาจเริ่มสูญหายไป ประการหนึ่งนอกจากเป็นไปตามความเจริญทางด้านวัตถุนิยมของบ้านเมืองแล้ว อีกสาเหตุหนึ่งก็อาจจะมาจากการเรียนการศึกษาของเยาวชนไทยล้านนาในยุคปัจจุบันที่ได้มีความก้าวไปข้างหน้าเรื่อย ๆ จนทำให้เยาวชนทางล้านนาไม่เห็นถึงความสำคัญของคุณค่าในทางด้านประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น ประเพณีการทอดจุลกฐินที่ได้สั่งสมและสืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นบรรพชน ฉะนั้นสิ่งเหล่านี้จึงควรที่จะชักจูงให้เยาวชน หรือคนล้านนา

รุ่นใหม่ได้กลับมาเห็นคุณค่าพร้อมกับช่วยกันฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีการทอดจุลกฐินของล้านนาอีกครั้งก่อนที่จะมีการสูญหายไปตามกาลตามสภาพของสังคม และวัฒนธรรมใหม่ๆ จนอาจเกิดเป็นค่านิยมใหม่ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีดั้งเดิมให้ไปตามกระแสวัฒนธรรมที่ไหลเทมาจากกลุ่มคนกลุ่มชนต่างๆ จำนวนมากที่เข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนล้านนา (ศรีเลา เกษพรหม. 2544 : 91-93)

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่ได้เป็นพระสงฆ์ซึ่งมีหน้าที่ถ่ายทอดหลักคำสอนพระพุทธศาสนาให้กับประชาชน จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการประเพณีจุลกฐินที่ปรากฏในล้านนาของจังหวัดลำพูน ถึงประวัติความเป็นมาการทอดถวายจุลกฐินในพระพุทธศาสนา และศึกษาถึงประเพณีการทอดถวายจุลกฐิน พร้อมกับวิเคราะห์ถึงคุณค่าทางด้านต่างๆ ของการทอดถวายจุลกฐินในจังหวัดลำพูน โดยใช้วิธีการศึกษาเป็นตัวอย่าง เช่น 1) วัดหนองเรือ 2) วัดป่าบุก 3) วัดหนองเจดีย์ และ 4) วัดสันป่ายางหลวง เพื่อเป็นการช่วยสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมให้มีความยั่งยืน มิให้มีความสูญหายไปอยู่คู่ควบคู่กับสังคมไทยในล้านนาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาจุลกฐินในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาประเพณีการทอดจุลกฐินในจังหวัดลำพูน
3. เพื่อวิเคราะห์ประเพณีจุลกฐินในจังหวัดลำพูน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์พัฒนาการประเพณีจุลกฐินในจังหวัดลำพูน” ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร งานวิจัย บทความ และสิ่งพิมพ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวประเพณีจุลกฐิน และทำการศึกษาวเคราะห์ตามแบบพรรณนาต่อไป

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักสำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 16 ท่าน ประกอบด้วย 4 กลุ่ม ได้แก่

- 1) กลุ่มที่ 1 เจ้าอาวาสผู้จัดประเพณีการทอดถวายจุลกฐิน จำนวน 4 รูป
- 2) กลุ่มที่ 2 ผู้ดำเนินการที่จัดประเพณีการทอดจุลกฐิน จำนวน 4 คน
- 3) กลุ่มที่ 3 นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 4 รูป/คน
- 4) กลุ่มที่ 4 ผู้ที่มีความสนใจทางด้านประเพณีการทอดจุลกฐินแบบล้านนา จำนวน 4 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จัดเก็บรวบรวมในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

คือ การเก็บข้อมูลเอกสาร (Documentary) โดยการศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด และพัฒนาการของประเพณีจุลกฐิน

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

คือ การเก็บข้อมูลภาคสนาม ที่ทำการศึกษาวิจัย ซึ่งเป็นข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ทั้งนี้เพราะการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก และทำการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสนทนา ด้วยเทปบันทึกเสียง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งข้อมูลที่รวบรวมเกิดจากการประมวลเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการโดยจัดลำดับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

จุลกฐินในพระพุทธศาสนา หมายถึง กฐินรีบด่วน กฐินที่ใช้เวลาเตรียมน้อย จุลกฐิน เป็นคำเรียกพิธีทอดกฐินที่ต้องเร่งรีบทำให้เสร็จภายในวันเดียว ซึ่งได้มีเค้าโครงมาจากเรื่อง การทำผ้าจีวรถวายพระอนุรุทธเถระที่ปรากฏในธรรมบท อรรถกถา แห่งขุททกนิกาย ว่า สมัยหนึ่งครั้งที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเชตวันมหาวิหาร ทรงเห็นด้วยพระพุทธานุญาตว่า พระอนุรุทธมีจีวรอันเก่าขาดใช้การเกือบไม่ได้ และก็เป็นเวลาจนจะสิ้นสุดกฐินกาลแล้วจึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ พระสงฆ์

ต่างก็ออกช่วยหาผ้าบังสุกุลจีวรตามที่ต่างๆ แต่ได้ผ้ายังไม่เพียงพอจะเย็บจีวรได้ ความทราบถึงนางเทพธิดา ซึ่งเคยเป็นปราณทูตียกา (ภรรยาเก่า) ของพระเถระในชาติก่อน จึงได้เนรมิตผ้าทิพย์หมกไว้ในกองขยะ เมื่อพระอนุรุทธเถระผ่านมาพบเข้าจึงชักผ้าบังสุกุลแล้วนำไปสมทบในการทำจีวร ในการทำจีวรครั้งนั้นพระพุทธรองค์เสด็จเป็นประธานและสนเข็ม พระสงฆ์สาวกพร้อมทั้งคฤหัสถ์ชาย-หญิง ได้ช่วยกันโดยพร้อมเพรียง นับว่าเป็นการกระทำที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในครั้งนั้น พระพุทธรองค์ทรงกำหนดให้ทำผ้าแล้วเสร็จในวันนั้นก่อนอรุณขึ้นเพื่อเป็นการร่วมแรงร่วมใจกันของหมู่ภิกษุสงฆ์ พร้อมกับคฤหัสถ์ชาย-หญิง จนสามารถทำผ้าจีวรอย่างถ้วนเพื่อถวายพระอนุรุทธได้อย่างสำเร็จทันเวลาของวันกรานกฐินในสมัยนั้น และยังไปสวดคล้องกับตำนานเชียงตุง ซึ่งได้กล่าวว่า ในสมัยนั้นได้มีพระเถระผู้เป็นอรหันต์ได้บำเพ็ญสมาบัติเกือบจะล่วงพ้นเวลากำหนดแห่งวันถวายทานผ้ากฐิน และเทพธิดาผู้เคยเกิดเป็นภรรยาของท่าน เกรงว่าพระเถระจะไม่มีโอกาสรับกฐิน จึงได้แปลงกายเป็นมนุษย์ และทำการเนรมิตสวนฝ้ายกลางป่า พร้อมทั้งกับปาวประกาศให้มนุษย์ และเทวดาทั้งหลายได้มาช่วยกัน เช่น การถัก การทอ การเย็บผ้ากฐินจีวรนี้ขึ้นให้มีการเสร็จพร้อมถวายให้กับพระเถระได้รับผ้ากฐินอย่างทันเวลา ซึ่งหลักฐานตำนานทั้ง 2 นี้จึงอาจจะเป็นเค้าโครงต้นเรื่องของการถวายทานผ้าจีวรในรูปแบบจุลกฐินขึ้น และได้มีการสืบทอดพร้อมกับแพร่หลายทางวัฒนธรรมประเพณีกับกลุ่มชาวไทลื้อ-ไทเขิน ที่ได้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ซึ่งประเพณีทางพระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อคล้ายคลึงกับชาวไทยในล้านนา และชาวไทลื้อจะมีประเพณีการทำบุญถวายทานในแต่ละเดือนที่คล้ายคลึงกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทในกลุ่มอื่นๆ และมักจะมีผ้าทอเป็นส่วนประกอบเสมอ และในช่วงก่อนออกพรรษาก็จะมีประเพณีทอผ้าทอใจ โดยรวมกันทอผ้าไตรจีวรให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งวันเพื่อถวายพระสงฆ์ ดังนั้นสิ่งเหล่านี้จึงอาจจะเป็นไปได้ว่า การจัดพิธีจุลกฐินในล้านนานั้นน่าจะเริ่มจากกลุ่มชาวไทลื้อ-ไทเขินที่อาศัยอยู่ในดินแดนล้านนา และได้มีการเผยแพร่พร้อมกับมีสืบสานประเพณีจุลกฐินมาจนถึงทุกวันนี้

ประเพณีการทอดจุลกฐินในจังหวัดลำพูน พบว่า เป็นประเพณีที่เก่าแก่ประเพณีหนึ่งในสังคมชาวพุทธล้านนา และในจังหวัดลำพูนยังไม่มีหลักฐานปรากฏที่แน่ชัดว่า วัดใดที่ได้เป็นผู้ริเริ่มการจัดประเพณีในรูปแบบจุลกฐินได้อย่างชัดเจน แต่ในปัจจุบันได้พบว่า วัดที่ได้มีการสืบทอด และจัดประเพณีจุลกฐินขึ้นอยู่เป็นประจำทุกๆ ปี ก็คือ วัดหนองเรือ ต.หนองหนาม อ.เมืองลำพูน จ.ลำพูน วัดป่าบุก ต.แม่แรง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน วัดหนองเจดีย์ ต.นครเจดีย์ อ.ป่าซาง จ.ลำพูน และวัดสันป่ายางหลวง ต.ในเมือง อ.เมืองลำพูน จ.ลำพูน ได้เป็นวัดในส่วนหนึ่งของทางภาคเหนือจังหวัดลำพูนที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีอยู่เป็นประจำทุกๆ ปี โดยการทอดจุลกฐินนั้นจะมีลำดับขั้นตอน

ในการจัดพิธีอยู่จำนวน 2 วัน ซึ่งในวันแรก คือ วันทอผ้าจุลกฐิน โดยได้ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่การเก็บฝ้าย การตากฝ้าย และการอัดฝ้าย ซึ่งเป็นการคัดแยกเมล็ดออกจากฝ้าย การดัดฝ้าย การทอผ้าฝ้าย ตลอดจนถึงการนำเส้นฝ้ายมาทอเป็นผืนผ้า ซึ่งจะมีชาวบ้านในเขตพื้นที่ได้มาร่วมใจกันทอผ้าจิ้วรตลอดทั้งคืนเพื่อให้ผ้าจิ้วรจุลกฐินนั้นได้มีความเสร็จสมบูรณ์แบบเพื่อจะน้อมนำถวายในวันรุ่งขึ้น และในวันงานนั้นทางวัดก็จะมีกิจกรรมอบรมสมโภชเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองเป็นพุทธบูชา ตลอดไปถึงให้ชาวบ้านที่มาช่วยกันทอผ้าจุลกฐินได้มีความสนุกสนาน และแสดงถึงความร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน ส่วนวันที่สองนั้นได้เป็นขั้นตอนของวันกำหนดการถวายผ้าจุลกฐิน ซึ่งได้มีการยับทอให้เป็นผ้าจิ้วรที่สมบูรณ์แบบแล้ว โดยในวันรุ่งขึ้นตั้งแต่เช้า ทางเจ้าภาพก็จะมีการจัดขบวนของการแห่ผ้าจุลกฐินเพื่อไปถวายยังพระสงฆ์ผู้จำพรรษาอยู่ในวัดแห่งนั้นได้รับอานิสงส์ของการทอดถวายผ้าจุลกฐินต่อไป

การวิเคราะห์ประเพณีจุลกฐินในจังหวัดลำพูน พบว่า จุลกฐินในดินแดนล้านนายังคงมีมนต์เสน่ห์ และเป็นประเพณีที่คนรุ่นเก่ายังอนุรักษ์พร้อมกับร่วมสืบสานมาสู่คนรุ่นใหม่ ซึ่งจากการวิเคราะห์ประเพณีจุลกฐินแล้วนั้นจึงได้พบถึงคุณค่าในแต่ละด้านดังต่อไปนี้ 1) คุณค่าด้านศาสนา คือ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทั้งทางด้านรูปธรรม และนามธรรม โดยการจัดประเพณีดังกล่าวขึ้นก็ถือได้ว่าเป็นการช่วยกันรักษาประเพณีการทอดจุลกฐินเอาไว้ และยังถือได้ว่าเป็นการบำเพ็ญกุศลที่ได้บุญมากทั้งผู้ให้และผู้รับผ้าจุลกฐิน ซึ่งจุลกฐินถือว่าเป็นทานพิเศษ จัดเป็นกาลทาน คือ ทานที่มีระยะเวลากำหนดเนื่องจากการทอดจุลกฐินนั้น 1 ปี กระทำได้เพียงชั่วระยะเวลา 1 เดือนเท่านั้น และประเพณีการทอดจุลกฐินนั้นก็จะมีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุจะเป็นบุคคลต้นแบบที่คอยช่วยแนะนำสั่งสอนให้บุตรหลานทางล้านนาได้เข้าใจถึงประวัติความเป็นมา พร้อมกับเข้าถึงอานิสงส์ของการทอดถวายทานผ้าจุลกฐินจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของบุคคลรุ่นหลัง และเป็นที่ยึดเหนี่ยวคุณค่าทางด้านจิตใจต่อไป 2) คุณค่าด้านสังคม คือ การได้สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน เนื่องจากว่าทุกคนได้มาร่วมกันนับตั้งแต่การจัดเตรียมงาน หรือการทักทอยับผ้า จนถึงกระทั่งการวันทอดถวายผ้าจุลกฐิน นอกจากนี้ยังทำให้ได้เห็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดไว้ให้กับบุคคลรุ่นหลังได้เห็นถึงความมีน้ำใจ ความเสียสละ และการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนต่อไป 3) คุณค่าด้านวัฒนธรรมประเพณี คือ การถักทอผ้าจุลกฐินนี้เป็นการอนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมการทอผ้าพื้นเมือง นอกจากนี้ประเพณีจุลกฐินยังมีศิลปะอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ขบวนแห่ทองคำจุลกฐินที่ต้องมีการแสดงศิลปะพื้นบ้านทำให้เด็ก และเยาวชนได้เกิดการเรียนรู้ในวัฒนธรรมที่ดั่งงามจากประเพณีการทอดจุลกฐินในล้านนา 4) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ คือ เป็นการเพิ่มมูลค่าทาง ผลผลิตทางการเกษตรด้วยการแปรรูปฝ้าย

ให้เป็นพื้นผ้าที่มีมูลค่าสูงขึ้น และสร้างรายได้ที่มากขึ้น อีกทั้งการจัดงานทอดจุลกฐินนั้นก็จะมีชาวบ้านได้นำสิ่งของที่มีอยู่ในชุมชนเข้ามาขาย ซึ่งจัดเป็นกาดมั่วครว้แลงเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนอีกทางหนึ่งนับได้ว่า เป็นการส่งเสริมระบบเศรษฐกิจชุมชนต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ตามแผนภาพได้ดังนี้

วิเคราะห์พัฒนาการประเพณีจุลกฐินในจังหวัดลำพูน

- จุลกฐินในพระพุทธศาสนา
- ประเพณีการทอดจุลกฐินในจังหวัดลำพูน
- วิเคราะห์ประเพณีจุลกฐินในจังหวัดลำพูน

การพัฒนาประเพณีจุลกฐินได้สร้างรูปแบบวิถีชีวิตของผู้คนในจังหวัดลำพูน และได้สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางด้านต่างๆ ของการจัด

จุลกฐินส่งผลต่อคุณค่าทางด้านศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนไปถึงการช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของจังหวัดลำพูน

จุลกฐินก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน หมู่คณะ และช่วยอนุรักษ์ไว้ซึ่งความเป็นวัฒนธรรมประเพณีของบรรพบุรุษให้ดำรงอยู่ และ

กล่าวคือ ประเพณีจุลกฐิน เป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชน และท้องถิ่นซึ่งได้พัฒนาสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยแสดงออกในรูปแบบ และวิธีการที่หลากหลาย ยึดโยงตามระบบคุณค่า ความเชื่อทางศาสนาและทางสังคมที่สืบทอด ประสพการณ์ของคนในรุ่นต่อไป โดยในปัจจุบันประเพณีการทำจุลกฐินนิยมนำกันเฉพาะชุมชนทาง ภาคเหนือ ซึ่งเกิดจากการร่วมมือกันจัดทำจุลกฐินดังกล่าวจึงถือได้ว่า เป็นเครื่องมือสร้างความสามัคคี ของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี และยังส่งผลต่อคุณค่าทางด้านต่างๆ เช่น ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนไปถึงการช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งประเพณีจุลกฐินถือได้ว่า เป็น งานบุญที่มีอรรถประโยชน์ค่าได้ ซึ่งจุลกฐินจึงเปรียบเหมือนการสั่งสมบุญ ครั้งยิ่งใหญ่ในชีวิตก่อให้เกิด ความวิริยะอุตสาหะความพยายามในการสั่งสมบุญ ซึ่งแนวคิดทางพระพุทธศาสนาได้มุ่งเน้นให้ทำความ ดี ละความชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องใสการจัดทำผ้าจุลกฐินเป็นจุดกำเนิดแหล่งเรียนรู้อีกทางหนึ่งที่น่าสนใจ ซึ่งความเป็นวิถีชีวิตของชาวล้านนา ซึ่งรวมถึงวัฒนธรรม เช่น เอกลักษณะในการทอผ้าทั้งยังทรงคุณค่า ในด้านเศรษฐกิจ โดยฝ้ายที่ปลูกไว้ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สามารถปลูกฝ้ายเก็บฝ้ายเองได้ตามทัน เขตภูมิตน อันเป็นการส่งเสริมรายได้ให้เกษตรกรชาวล้านนาให้ดำเนินชีวิตบนวิถีทางตามแนว เศรษฐกิจผสมผสานความเชื่อโดยนำฝ้ายมาผ่านกระบวนการ เก็บ กรอ ทอ กะ ตัด เย็บ ย้อม และ จำกักระยะเวลา การจัดทำผ้าจุลกฐินก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน หมู่คณะให้หวงแหน และอนุรักษ์ รักษาไว้ซึ่งความเป็นวัฒนธรรมประเพณีของบรรพบุรุษให้ดำรงอยู่ และได้มีการสืบทอดต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาเปรียบเทียบขนบธรรมเนียมประเพณี รูปแบบการจัดงานจุลกฐินของทาง ภาคเหนือและทางภาคอีสาน ซึ่งอาจทำให้ได้รับข้อมูลที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น และได้รับความรู้เพิ่มเติมทั้งเรื่องศิลปวัฒนธรรม คุณค่า ประเพณี อันติงามของพระพุทธศาสนาต่อไป

References

ชุกกลิน อุ่นวิจิตร. (2553). รูปแบบและการปฏิบัติงานบุญจุลกฐินเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด เชียงราย. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. คณะวิทยาการจัดการ: มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย.

พระกรวุฒิ ธมมทสสี. (2558). ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าจุลลภินในสังคมล้านนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมชาติ นนทธมฺมิโก. (2549). ศึกษาคุณค่าการเทศน์มหาชาติในล้านนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). ประวัติปัญญาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศรีเลา เกษพรหม. (2554). ประเพณีชีวิตคนเมือง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่: โรงพิมพ์นพบุรี.

หลวงวิจิตรวาทการ. (2479). ดำนันทกฐิน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ไสภณพิพรรฒธนากร.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2542). วรรณกรรมล้านนา. กรุงเทพมหานคร: มรดกไทย.